

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at <http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content>.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

NOTES ON HEBREW MSS. IN THE UNIVERSITY
LIBRARY AT CAMBRIDGE.

I.

MS. Add. 474, small quarto, vellum, 208 pages, Greek Rabbinic characters but in different hands. It contains (A) the *Responses* of R. Isaiah the Elder of Trani, pp. 1-185 b ; (B) *Responses* of the Geonim, pp. 185 b -208 b .

A.

The chief importance of the MS. consists in the *Responses* of R. Isaiah, of which our codex forms a unique copy. The work was hitherto only known from quotations and from the testimony of Azulai, who mentions the fact that he had seen such a collection by this author.¹ Our MS. wants some pages at the beginning, and commences in the middle of a sentence with the words משמע מדבריכם. Fortunately we have at the end of the *Responses* (185 b) the epigraph running thus: *המו תשובה הנאו ר' ישעיה נפשו בן עזון תהא רווייה ספר הלקט מהדורות* (מהדורות) of his commentaries to the Talmud,² as well as the fact that the references in these works³ to his *Responses* are to be found in our MS., leave

¹ עיון פרק ניד הנשא במחדורא תלייתה, I., letter 1, No. 393. The latest writers on our author are Güdemann, *Geschichte, etc., der Juden in Italien*, 320 seq., and Weiss, in his *History of Tradition*, IV., 309 seq.

² For instance: p. 27 a , פ' ניד הנשא במחדורא תלייתה; p. 31 a , עיון פרק ניד הנשא במחדורא תלייתה; p. 85 a , ע' מה שבתבי בהלכות י"ב בספר הלקט. סתרי.

³ Comp. חוספה ר"ד, ed. Lemberg, 1861, I., 41 c with MS. 21 a ; ib., 41 c , MS. 39 a ; II., 16 b , MS. 53 b , עני העדה, 4 d , MS. 82 a .

no doubt that this was no other than R. Isaiah the Elder, the well-known author of the *תוספות ר' י"ד* and *ספר המכريع*. The quotations by other authors¹ from these Responses also confirm this authorship.

The fact that the MS. is unique, and further that there is little hope that it will soon find an editor, will justify us in giving here some fuller extracts from it. We cite first those in connection with the authorities our author quotes, as follows:—

וכמעשנה, oncē in the following connection, ארץ יון שכרכבת אליו שמעשין את חתני (?) ע"י גוים ליתן גט.... כבר ראיינו בתשובה הנאננים דרבנן סבוראי שהיו סמכין לרבייא ורב אשוי כמיואו שבנות ישראל הולכות ונתרלות לנויים ליטול להן גטין באונס.....תקינו בימי מר רבח בר מר רב הונא נ"ע להיות כופין הבעל.....וכזאת אנו מתנהגין היום כשלש מאות שנה יותר ואף אתם עשו כן זה השיב רב שרירא ונאון ז"ל וכך מצינו בתשובות כמה גאנונים ומכמה גאנונים יש בידי כחוב מרבי' (49a).² In another passage (109b) we read, אהרן ומרבי' הילאי גאון ומרבי' צמח גאון ז"ל שכלם הסכימו פסקות שלauthor mentions R. Moses Gaon, he speaks of the same kind, is also quoted by our author in the following words: גאנונים. The well-known Response of the Geonim, with regard to putting *tzizith* of linen in a garment of the same kind, is also quoted by our author in the following words: עוד השיב (רב נתורה) ושפירושם מצינו בתשובות שאלות

¹ See (a) א/or זרעו, I., §§ 756 and 754, both containing Responses of R. Isaish to R. Isaac ben Moshe, of Vienna. In the MS. they extend over pp. 128a-139a. (b) שבולי הלקט (MS. Cambridge Add. 653), ed. Buber, 65a, and MS. 67b, 67b and MS. 58b-74b, and MS. 55a. The quotations in § 100 of the second *inedited* part of the MS. (MS. Cambridge Add. 653), correspond with p. 64b of the MS. The only quotation not to be found is that in § 79, about טבילה במים (פליי), 43c, where פלניא must be corrected to פלניא (cp. Dr. S. Cohen's *Mordochai ben Hillel*, p. 132), and MS. 96b. (d) אגור, ed. Zolkowa, 1798, p. 5b and MS., 119b.

² Comp. 108a and 134b, and the to *תוספות ר' י"ד* *Kethuboth*, 65a and b, in the margin of the Wilna edition of the Talmud. See also the Responses of R. *Chayim* Or *Zarua* § 67, and the *Or Zarua* i. 109d.

דעתבו רבען תקנאה לאחוותי חוטא דכיהנא במנא דכיהנא . דברי דננא (דינא read) משני אבא מרוי נאו ומר בר רב יעקב מאחריו ומר רב איקומאי מאחריו ומר רב צדוק מאחריו וכל גאנום שאחריהם ז"ל קרי' לב' ותaea עמידתם בקרוב שלא היה אחד מהם שהורה להטיל חוטי דכיהנא (111a).¹ The Geonim R. Hai, R. Samuel ben Chofni, and others, are also frequently mentioned, but their decisions are not always treated as of unquestionable authority, as will be seen from the following passage : שמורה יבם דנפלה ומאי דכתיב מר שהיא פטורה (שמורה יבם דנפלה) חס ושלום אין לסמוק על הדברים הללו מימי יבם משומד) גדו' אמר' הדברים כי יש בידי הלכ' ואני מאמין שבעל הלכ' גדו' אמר' והזיפתני כל סדר נשים מראש ועד סוף ולא מצאתי כהוב בבחן את הדברים הללו ואומ' אני שנות תלמיד טועה כהבו להזיז בಗלוין והמעתיקים העתיקוהו בפניהם וסבירות העולם כי בעל ספר אמרם . אין לסמוק על הדברים הללו להניא דברי התרמי' ולתפוש דברי הנאנום כי בכמה מקומות היו מהMRI' ומkillין שאין העולם סומcin עליהן באוון הדברים כאשר מצאנו שאמרו הים לטבילה לנדות בזמן הזה : (121a)

R. Meshulam, whose Responses he cites : וכד השיב רב' (55a). משולם ברשובותיו.

R. I. ben Judah, to whose Responses he refers with the words : ומצאתי און לי מתשובות של ר' בר יהודה ז"ל מן : (23a). Probably it is R. Isaac ben Judah, the well-known predecessor of Rashi.

R. Solomon ben Isaac, or, as he is better known by the abbreviation, *Rashi*, whom, as in all his other works, he quotes as the Teacher (המורה *κατ' ἐξοχὴν*). But this does not prevent him from maintaining his own opinions when he thinks Rashi is in the wrong. Thus he writes to a correspondent : ואודיעיך כי מצאתי בדבר זה למורה רשי ז"ל — דברים שאין ראוי לבעל נפש מלחשיב עליהם מפני שהדבר אסור תורה ותורת אשת איש ואפי' שהמוראה מופלא בכלל הדורות ומימיו אנו שורטים והוא אשר נתן לנו רוח קצת לדעת ולהבchi' מאומה אין חכמה ואין התבונה לנגד השם ואין חכם

¹ See Muller's *Mappah*, etc., p. 107, note 37. We may here draw attention to the words של היכם של גאנום תוספות, which he quotes in the III., 8b.

בעולם שינקה מן השניות כי החכמת אוניה תמיימה כי אם לה' בלבד וככפי מעלה החכם גדולה כך הعلاה על ידו שגיאה גדולה (82a). In another passage, also referring to Rashi, he says:—*וְכֹל זוֹ שְׁכָתְבָרִי לִפְנֵי אֲדֹונִי*—*יְדֻעַתִּי כִּי אֵין זוֹ רְבּוֹרָא לְמִיחַשֵּׁב גְּבָרִי אֶלָּא מִפְנֵי שָׁאַתָּה מְגַלְּגֵל עַלְיָה הַחֲרֵר הַגְּדוֹלָה רְבִינוּ הַקָּדוֹשׁ אֶיךָ הַכָּמֶךָ שְׁלֵי אַיִן אֶלָּא עַל וְאַל תִּכְבְּרוּ מִפְנֵי*—*שָׁאַנְיִ חַפֵּץ לְקִיּוֹם דְּבָרֵי הַמֹּרֶה אַנְיִ נַזְקֵק לְפָרֵשׁ כֵּן שָׁהָרֵי כִּמֵּה עַמּוֹדֵי עַוְלָם חֹלְקֵי*—*עַלְיוֹ וְאָוָמְרִים דְּכָולָה שָׁאַבְכָּה כִּשְׁרֵי*—*מִן הַתּוֹרָה וְאַנְיִ פְּכָולָה אֶלָּא מְדֻרְכֵנִי וְאֶפְיָא אֶם לֹא הִיֵּה אָדָם גְּדוֹלָה חֹולָק עַלְיוֹ בָּזָה אַנְיִ מָה שְׁנָרָאָה לְהַכְּיָה מְרֹתָךְ הַכְּפָר אַנְיִ כּוֹרֵב וְאֶל תְּצִוְיָנוֹ בָּזָה מְזָהָה (מְזָהָה יִדְבְּרֵי) הַלְּבָב¹ כִּי מְכִיר אַנְיִ בְּעַצְמֵי שְׁצָפּוֹרֵן שֶׁל אָוָתֵם הַרְבָּנִי הַרְאָשׁוֹנוֹם הַקָּדוֹשִׁים יִפְהַ מְכְרָסִינוּ וְלֹא לְשׁוֹמְרִי פְּרָחָה מְדֻרְשָׁמָךְ דָּה יִשׁ (דְּרָכֵי הַוָּא perhaps) כִּי כָל דָּבָר שְׁאַנְיִ נַרְאָה לִי מְרֹתָךְ הַכְּפָר אֵי אָמָרָה יְהֹוָשָׁעַ בֶּן נֹזֵן לֹא צִירָתָנָא וְאַנְיִ נַמְנַעַ לְכָרְתָּבָה מָה שְׁנָרָאָה לִי כִּי כָךְ הַתְּלִמּוֹד לֹא נַמְנַעַנוּ דָּרָךְ אֲחַתְּנוּי הַאֲמָרוֹאִים מַלְדָבָר עַל הַרְאָשׁוֹנוֹם וְגַם עַל הַתְּנָאִים וּכְמָה מְשִׁנְיוֹתָם כְּהָרְרוּ מְעִיקָּרִים וּכְמָה דְּבָרֵי רַבִּים בְּטַלּוּ וּפְסַקּוּ הַלְּכָה כִּיחִידָה כָּל שְׁכֵן שְׁבָדָר זֶה חֹלְקֵי רַבִּים גְּדוֹלִים וּוֹשֵׁבָן לְנוּ לְהֹורֵר וּלְחַקּוּר מְרֹתָךְ הַכְּפָר הַרְאָוֹת בְּרוּרוֹת וּלְלוֹאֹות כְּמַי הַחֲלָכָה נּוֹתָה וְאַיִן בָּנוּ כֵּה וּדְרַעַת לְשָׁקּוֹל בְּפֶלַם הָרִים מֵגְדוֹלָה מִחְבָּרוֹ הַיְלָכָה נִנְחָתָה הַתְּמָהָה עַלְיהָ הַשְּׁלָוֹם בְּכָבוֹד וּנוֹחֵזֶר לְבִנְתֵּה הַכְּפָרִים לְרֹאֹת הַיָּכָן הַדִּין נוֹתָה (1b, 2a).*

R. Solomon ben Simon, whose Responses he mentions:—*וְכֹךְ מִצְאָתֵי בַּתְּשׁוּבָה ר' שְׁלָמָה בֶּן ר' שְׁמַעוֹן ז"ל שְׁכָתָב עַל הַלְּבָב* (24b).

R. Solomon ben Hayathom, whose commentaries to the Talmud he still possessed. Thus on p. 27b וְמָה שְׁהָקְשִׁירָם—*בְּמַאי דְּגַרְסִין בְּפֶר' הַגּוֹזֵל וּמְאַכְּלֵר ר' שְׁמַעוֹן בֶּן ר' יְהוּדָה אָוָם מְשׁוּם ר' שְׁמַעוֹן מְתוּר לְהַבְּרִיחָה בָה אֶת הַמְכָס חִיפְשָׁרִי בְּכָפְרוּם בְּפֶרַק הַגּוֹזֵל וּמִצְאָתֵי כְּהָו' כָךְ ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אָוָם מְשׁוּם ר' שְׁמַעוֹן וְאַיִן שֵׁם מְשׁוּם ר' עֲקִיבָא וְגַם ר' שְׁלָמָה בֶּן הַיְרָום ז"ל*

¹ See *Sotah*, 47b, and *Aruch*, s.v. זֶה, 3.

¹ כך גורס בთוך פ"י בשם ר' שמעון ואנו שם בשם ר' עקיבא
 רashi" בון as (29a) he is cited in the MS. In another place whilst on p. 119b we read: הירוגים
 וודיקיות ואשכחות שגמ—
² ר' שלמה בן הירוגים וצ"ל בשם ר' גרשום וצ"ל פירוש בדבריו

וזכבר בהבטי לבודך שזה היה קשה לי כל *R. Jacob Tam*, ר' יעקב טם (115a). אבל בחשובת ר'ת אוורע עני.

וְכֵד—*R. Joseph ben Moses*, to whose *Tossaphoth* he refers: ³ (41) מִצְאַתִּי בְּתוֹסְפּוֹת ר' יוֹסֵף בֶּר' מִשְׁחָה וְל'

Of Italian and Greek authors he mentions *R. Isaac of Siponto*, or ר' יצחק בר' מלכי צדק, *R. Baruch*, from Greece, *R. Hillel*, of Greece,⁴ and *R. Abraham*, to whose commentaries on the *Sifra* and on the last order of the *Mishna* (טהרות) he had occasion to refer. The following two quotations will suffice, thus p. 33a וועל מה דעתך—*בسفרא דבר ר' ומניין אם טמא יטהרנו כו'* ראיינו בו הרבה פתרונים ר' חילל ז'ל פיר' וכך פיר' ר' יצחק ב' רמ"ב⁵ we whilst on p. 62b we, and we also אברהם ז'ל מתייבץ⁶ פיר' רביינו חילל ז'ל ור' ב' ור' ב' מ' ז' כולם הביאו ברישתא—*זו בחיבור טהרות שחברו* The following quotation would, from the contents of the preceding Responses, also seem to refer to *R. Isaac of Siponto*: *תחילה כל דבר אני משיב לאדוני*—*על מה שכחבת שלא אחלוק על הרב הנadol רבי יצחק ז'ל* *חלילה לי לעשות זאת ומה אני נחשב פרעוש אחד בתרגומו*

¹ See *Baba Kamma*, 113a.

² See A, 7128, 5b, compare above, note 4. See Azulai, as above, I., under this name.

³ About this Tossaphist see Gross, in *Berliner's Magazin*, I., 39, note 47.

⁴ See Dr. Neubauer's Catalogue of the Bodleian Library, Nos. 424-27. Comp. Steinschneider, *Hamazkir*, XI., 75, and Rabbinowicz, preface to his *Variae Lectiones* to Erubin and *Revue des Etudes Juives*, VII. 62. The lately published **אורים** by Michael (No. 796), has also some valuable information about this author, though it has to be taken cautiously.

⁵ It must be corrected into צ"מְרָא, as it indeed occurs in p. 34a, 40a and elsewhere. See also Gross *Magazin*, II., 33, *seq.*

⁶ It is Thebes. See Zunz in the *Itinerary of R. Benjamin of Tudela* (ed. Asher), II., p. 36. This author is also called by others ר' אברהם זטרא מנהיג. Comp. Zunz, *ibid.*, p. 54, and Michael, as above, No. 86.

ורובינו ברוך ואנו"כ בחתה בחיבור ספרות נס 47. חוטפות ר' י"ד ? See

כגンド תלמידיו..... חילילו שתתיהר לבו לומר אף חכמתי עמודה לי אלא אני דן בעצמי مثل הפילוסופים שאלו לנודול שבhem הלא אנחנו מודדים שהראשונים חכמו והשכilio יותר ממן..... ואנו מודברים וסותרים דבריהם..... אמר להם מי צופה יותר למתהוק הננס או הענק הוא אומר הננס שעינוי נבוחות עכשו יותר מעני הנק..... וכמה משניות סתרו האמוראים לומ' שאין הילכה כמותם ונוללה החכמה מן החכם ואון חכם שימקה מן (111b and 112a).

Who his correspondents were we have no means of determining. For of the 115¹ decisions the MS. contains, we have only two bearing the full address. They are No. 82 (p. 145b), beginning with פיו הרב במענה פיו הרב ר' שמחה לאייש, addressed, as it seems, toabi avi rabbek, and No. 87 (p. 159a), addressed, as it seems, to the same writer, whom he calls in this place: אבוי אבוי רכבב ישראלי ופרשו אב לתרה ואומן האמונה היישיש היקר כלפי למעלה רב', הנadol הרב ר' שמחה המשמה אלהים ואנשימים רכאנ. In all other cases² the names are replaced by the significant פלוני, which makes it impossible to determine for whom they were intended, except in the case of the Nos. 69-80, of which we know, from another place (see above note 4), that they were addressed to R. Isaac of Vienna. Probably some of these anonymous Responses were addressed to a certain R. Isaac of Roumania—the western part of the Byzantine Empire—as may be seen from the following words: ובמזרחה מינה דמר אם— אני כותב עכשו מה שכתבתי כבר לכבודך אל נא יחר לאדוני ואל יהיו דבריו עלייך לטורה כי שכחתי הדברים שכתבתי לכבודך בפעם הראשונה מפני שהעתיקתי מן הטופס הכתוב

¹ We give here the numbers marked on the margin of the MS. There is also another enumeration inserted in the text differing from the former; though older, it ends in the middle of the MS., and is therefore of no use for our purposes here.

² Addresses are to be found only at the heads of the Responses 22, 25, 42, 60, 62, 82, 87, 110, 115, which is a very poor proportion to the number of 115 decisions which usually begin with ומאי דכתיב מר or ומאי שהקשה מר. Probably many of these headings were omitted by the copyists.

אתה שהשבתי לכהנים ולרבנן יצחק ששאלוני על דבר
 ר' יצחק (112b). To this R. Isaac he also refers in
 other places, calling him alternately ר' החרבר (1a, 3a, 4b
 and elsewhere) and ר' רבנא ר' (3a, 5b). One of these
 כהנים is probably the correspondent to whom the Response
 פרה הכהנה פלוי בן פלוני (119a). This suppressing the names of most of his corre-
 spondents may be accounted for by the fact that the language
 of our author was sometimes such as might possibly
 give offence to those whom it concerned. Thus he writes
 וכתבת שם דבריהם שלא נאה לחתם כמוך לדבר כן:—
 וקצתית לכותבם ולהשיב עליהם אין זה דרך תלמיד חכם לרוחות
 (152a, cp. 165a). In another place he tells his correspondents:—
 וכל הלשון שכחבה ונראה לנו מראש ועד סוף העתקתם אותו
 מן התוספות ותליהם אותו על שמכם ולא אישרתי אתכם בו
 כי גנאי הוא לה'ה להתפאר במלבוש נכרי (37a). Still it
 must not be forgotten that the man who never got tired of
 revising and correcting his own works, so that we have
 some of his commentaries in not less than four revisions,
 and who could write about himself בתקובות ר' ר' (15d), had a right
 וכל מה שכחבי בתקובות ר' ר' (15d), had a right
 to be occasionally severe against others. Besides these
 correspondents we have still two allusions to two of his
 contemporaries. The one, to a certain R. Leon, whom he
 seems to treat as his colleague and about whom we read:—
 ומעשה ארע לידיו הנה בשכיב מרע שמיינני (שהימני read
 להזכיר גט לאשתו ביום ראשון ונתעצלתי מלכורתו עד יומ שני
 והיה הנה הר' לייאן ושאלתי לו איזה זמן נכחותו.....ואם ר' ר' (85a), the other to his pupil,
 ר' שמואל תלמידי— כתוב אליו שמואל תלמידי— (142b).

But though, as we have seen, only a very few contemporaries are mentioned in these Responses, and their contents are exclusively Halachic, and thus of a strictly objective character, still we catch from the MS. occasional glimpses both of the life of our author and his time. First,

it is clear that R. Isaiah was already, in 1204, recognised as an authority of such weight, that his opinion was solicited in such important matters as a divorce question. This will be seen from the following passage:—
 על דברת הנט שכחבתם—אלוי שהיה כתוֹב בו בחד בשבָא בחד ועשרה' וארבעה יומי לירחא דאלול שתא דרבעת אלפים ותשע מאות ושתיים וארבע בבריות עלמא במניא דרגנילטא למיינן בית הכא בקהל דורכי דעל כיף ימא יתיכ נחרב גיטא דנן הכא בכפר גורייציאויטש (49b). As he must have been at least 25 before he obtained such fame and authority, the date of his birth cannot be placed later than 1180, whilst the date of his death must fall about 1250, if, in his case, we accept the usual age of 70. Another of these Responses seems to have been written in 1230, as may be seen from the words:—
 וככמָה מִקְמוֹת כוֹתְבֵין בָזָמָן—השטר שָׁנָת דְתַתְקֵץ לְבָרִיטָה עָולָם וְהַדָּבָר יִדּוּעַ כִּי תְהָוֵא ד' מִאֵות וּבְשְׁטָר—בְּתוּבֵינוֹ אָנוּ כוֹתְבֵין בָזָה הַלְשׁוֹן בְּכֶד וּכְךָ לִירָחָ פָל' שָׁנָת כֶּד וְכֶד לְבָרִיטָה הָעוֹלָם וְשָׁנָת וְכֶד לְחוֹרְבֵן בֵית הַמִּקְדָשׁ שִׁיבָנָה בְמַהְרָה בְיִמְינוֹ וּבִימֵי כָל יִשְׂרָאֵל אָמַן נִכְתֵּב שָׁטָר הַמוֹהָר הַזֶּה בְקָהָל עִיר פְלֹנִי (50a). We learn again that R. Isaiah travelled once through the whole of Palestine, which gave him great advantage in explaining geographical passages in the Talmud. Thus he writes to a correspondent:—
 על מה דאמרין בפרק קמא דגיטין (7b) אמר אבי רצועא נפקא וכתבה וצירית אלוי דעכו היא בצד מזרחה של א"י רוחקה ממערב הרובח כמה הוגעתי בדביך ואילו הוה חזי למאר אראע דישראל כדחזי לי לא הוה אמר הци הים הוה גבול מערכת של א"י ועכו יושבת על שפת הים לצד צפון ואשקלון על שפת הים לצד דרום ובין אשקלון לעכו הוה כמחלך שני ימים ואני נסעתי מעכו וחלכתי ממערב למזרחה והיילכתי כל הארץ הנילג שהיא לצד צפוןה של א"י וסיבכתי מזרחה של א"י על שפת הירדן וסיבכתי גם דרומה של א"י ובאתני ולנתי באשקלון והילכתי מאשקלון לעכו על שפת הים (181b). When this great journey took place is not said; but it would not be hazardous, we think, to suggest that our author was one of the three hundred rabbis who accompanied R. Jonathan Ha-Cohen

on his pilgrimage to the Holy Land, and thus the date will fall in 1210. As a contrast with his tendency to rely on facts, we may take the following passage, which shows that he was not free from mystical leanings: *וחמכם* — *הרבך אפילו בדופן אני קורא עליו אום' לדבק טוב הוא והרי הוא כעובד ע"ז ומאליל טריפות לישראאל ואעפי' שדברי תלומות לא מעליין ולא מוריין ואין לסמוך עליהם אליו זכור טוב נדמה לי בחלום ושאלתי את פיו על הדבק שמכשירין בני אודם אם האמת אתם ואמר לי בינו הסרך בין הדבה שלא במלhom רבורה טרפהה* (176a). From another passage it would seem that sometimes he felt as if he were unable to express all his thoughts sufficiently, even on such concrete matters as Halachic subjects usually are. Thus when he apologises before one of his friends with the words *ומי יתנו לי אבר כוונה ואהיה דן לפניך על כל* — *כל הדברים האלה כי כל דבר ודבר ציריך סילול ומשא ומן וכי יכול להרהור כל מחקרי לבבו על זה לא ניתנו דברים שבפה* (150b). On another occasion, probably acting in accordance with the well-known principle *מוֹטֵב שִׁיחֵו שָׁוֹגְנִים וְאֶל יִהְיוּ מְזִידִים* and also advises his correspondent not to trouble himself about matters which an open discussion would only make worse. He writes to him: *יעל עניין היין שכתבתה אליו אם באנו לחקור* — *אחרי ינות של מלכותינו כפי חומר ההלכה הרבה יש לי לומר עליהם ומה שבלבבי על דבר זה הוא כבוד ה' הסתדר דבר אילו הייתה אצל פנים בפנים היותי מודיעך לך ובכתב לא אכתוב לך מפני שהדברים לא ניתנו לכתב אל החקור ואל תדקוק* (181a). This passage, which refers to Italy, may be supplemented by two others, also throwing some light on the morals and customs of the Jews in that country. The first is with regard to the custom of lighting candles in the Synagogue on festivals, where he writes: *ומה שכתבתת אליו על הדלקת נרות בכנסת ב"ט נ"ל שאון שום אסור ונידונו עבירה בדבר.....ואפשר שמחה הוא שאון בני העולם נוהגין להדליק נרות בשעות אילולי שכבוד הוא ומרחיב לבו של אדם חלא גם הגוים להדליק כל העשויות שלפני ע"ז*

בימים אידם ואילו לא היה כבוד הבריות למה עושין כן' . וכן עושין לחתנים ולבריות מילה להדליק עשויות בכנס' , וט בזום (44b) הושענא רבה מביא כל אחד עשויות דלוקה בכנסת מה— The other relates to certain festivities which the Jews at Rome were accustomed to hold before weddings. It runs: שכבת אל על דבר החוה תמיד ברומא שסמוד לאירוסין כונסן ליחד אروسח בשבע ברכות עם הבעל לזמן מרובה נחוגין לעשות היולדים גדולים וקורין להם אישטפטמطا¹ ובידוע שהוא עיקר שמחתו (63b).

More frequent are his references to the Jews in Greece (or, as he calls them, רומニアה). קהילות רומニアה We have already seen that he was acquainted with their great authors (R. Hillel, R. Baruch and R. Abraham), and that he had correspondents among them. From the following passage we learn that he actually lived in Greece for a certain time, where he also enjoyed a certain authority. We give this quotation, which throws so much light both on the temper of its writer and still more on that of the people with whom he had to deal, in full, in full: ואドוני במלך השם יודע שהדור— פרוץ ומקל יגיד לו ובכבוד הדברים הללו שכבת רב' היל זצ"ל בפירוש ספרה שהשאיבה היא מדרבנן הורגלו כל קהילות רומניה והקילו בטבילת הנדה ואין בכל רומניה אפי' קהיל אחד שיטבלו כי אם בבחנת המרחצאות ורוכם גם בעלי נדות ובחיותם בתוכם וודעתו שאין טובות אחת מohn ואחד מקריטי צורבא מרבנן ובבעל נפש נשא שם אשה והרניל להטביל את אשתו וחברו עליה בנות הקהל לאמר כזה המנהג הדנו (?) את מנהג במקומותינו כענין שעשו בנות סדום לאשתו של לוט וכשומען ככה חרדה אפי עליהם וקינתרתי אוותם בחירופים וגיזופים ביותר אע"פיהם גנותנים יותר מודאי והם היו מפטפחים כנדי כי השאיבה אינה אלא מדרבנן כאשר פירש רב' היל בסיפורה והנה להן לישראל שיחו שונני ואל יהו מזידין . וכשארתי ונתרתי עמהם עד שהוו יודעו שהויא מן התורה

¹ The character marked by a dot might be read either as מ or as נ. Professor Robertson Smith has kindly suggested to me that the word may be the Hebrew transcription of στεφανώματα, "nuptials," lit. pl. of στεφάνωμα, "crowning of the bride and bridegroom," a common term in late Greek.

ונתקבצו כולם בכנסת הנדולה וגם כל הנשים נתקבצו בחצר בית הכנסת וקיבלו עליהם חרם גדויל האנשיים והנשיים שלא יוסיפו עוד לעשות דבר הרע הזה, ובקהלות אחריות הייתי ובכני מה שדרשתי לא רצוי לקבל ולא יכולתי מונעם ונתרבה האיסור הזה והורתה להם עבירה זו בכל קהילות רומניה על כן לא נכון לשום חכם לפנק בדברים.....ותם ראיות אחריות שבסתעויות מהם המקיים כולם אבואר אחת אחת בזה הספר שאין להוכיה ממש דפסול שאוב היה מדרבנן כי אם פסול..... (118b). This laxity about which our author complains, may probably, as we know from the similar case of Maimonides, be ascribed to the influence of the Karaites, who formed at that time many important communities in different parts of Greece. If this be the case, we shall understand his severity and the rather impolite language he uses against the very communities of whom he speaks in another place in the highest terms. We refer to the following quotation:

ומה שכתבת אלי כי חלך שמעון לפיסס— (46b)

את ראובן בממון ולא נפיים עד שתלאו ע"י גוים והכחו ומתוך אונסו גירש ראובן האשאה החיה.....ואין לי נחמה בדבר והיאך שתתקו עלי קהילות רומניה הקדושים אשר חכמה ותבונה בהמה ויש שבח לאל כח בידם לישא וליתן בעומקה של הלכה ומשיבי מלחמה שערה שמשם הצא הוראה לכל ישראל... והרי אני משביעך בשם הנכבד והנורא שלא השקוט ולא הנוח עד תראה כתבי זה ותשלחנו לכל אנשי הארץ שבקהילות רומניה אשר הבית נכון עליהם :

B.

[*תשובות הגאנונים*] *Responses by the Geonim*, containing 81 Responses on various ritual questions by different authorities, known by this title. The collection begins with words by the copyist:

בעזרת נוון עצמה לאון אונום אתחיל לכתחוב— (181b), and bears the following headings:—

לרב צמה נאוון (181b), לרב נטוראי נאוון ז"ל נ"א פלטו נאוון (190a) *תשובות הגאנונים* לרבינו נחשות נאוון ז"ל (194a), לרבינו אחרון נחשות נאוון (198b), לרב צמה נאוון ז"ל (200b), לרבינו נטוראי נאוון ז"ל (202a) לרבינו שר שלום גאנון (203a), למר רב משה נאוון ז"ל (202a)

ל (207a). It is, however, defective at the end, breaking off in the middle of a sentence. There is little new in these Responses, as 72 Responses of the 81 are to be found in the collection with very few variations, except the Response attributed to R. Aaron Cohen Gaon (ח'ג § 37), in which our MS. (96a) agrees with the version given in the Pardes of Rashi, p. 61b. Indeed, as the list of headings shows, there can hardly be any doubt that these two collections are based on one MS. Of the remaining nine Responses which are not to be found in the ח, four are attributed to שער ר' פלטו (נ'א ר פלטו), and are identical with נטוראי גאון, § 164, Collection Harkavy, § 67, Collection Cassel, §§ 24 and 44 (*not R. Hai*), whilst the other five are:—

כהן שירד לפניו התייבח ובשעת עליית כהנים לא היה שם
כהן אחר (p. 190b).

שכיב מרע דקא מפקיד אי נמי דקא יחיב מתנה צרייך למקנה
מניה (ibid.).

האי דכתיבן בשטר הרשותות והלוואות ארבעה גרמידי (ibid.).
במאי קונית אמר רב בכליו של קונה לוי אמר בכליו של מוקנה
ולענין Mai עושן כך הלכה רב (191a). These four are attributed to רב צמה whilst the fifth, beginning with דשאלהת מן דינא דיבם ויבמה דינא הכנין היה במתיבתא
לא מבפין חד מנהו להכירה ר' אהרן כהן.

S. SCHECHTER.